

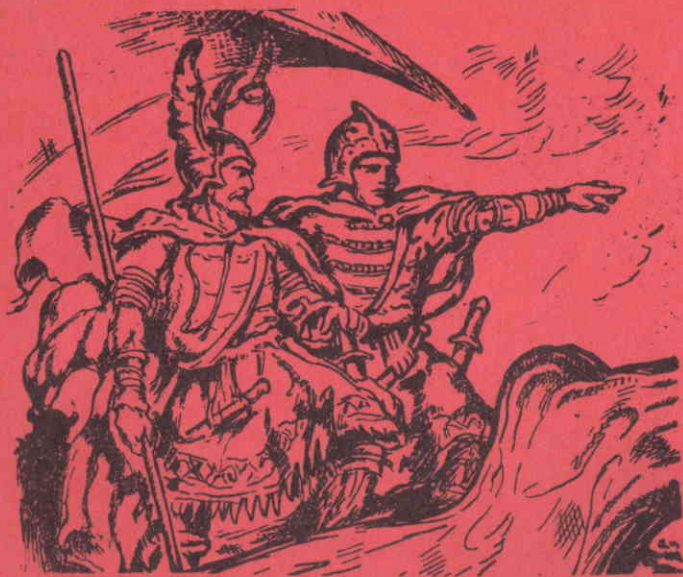
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ДЛЯ ДІТЕЙ

ЧАСТЬ I.

КИЇВСЬКЕ КНЯЗІВСТВО

Ілюстрації Михайла Фаргуха.

❧ ДІТОЧА БІБЛІОТЕКА ❧

КНИЖЕЧКА: 160. (І73)

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ДЛЯ ДІТЕЙ

ЧАСТЬ I.

КИЇВСЬКЕ КНЯЗІВСТВО

Ілюстрації Михайла Фартуха.

1962

Мов чудовий самоцвіт,
Повний блиску і принади,
Горить згадка давних літ —
Днів надії і розради.

Хто цю згадку збереже,
Її в серці плекать буде —
Скарб найбільший встереже,
Який можуть мати люде.

Р. ЗАВАДОВИЧ

1. Початки української держави.

Город Київ і перші князі: Аскольд, Дир та Олег.

Погляньте, діти, на мапу України! На цій мапі маєте зазначені границі української землі, де здавен-давна жив і живе наш український нарід. Треба вам знати, що простір землі, заселеної нашим народом, є такий великий, що аби перейти його пішки з заходу на схід, треба йти 90 днів, ідучи денно по 30 кілометрів. Отже є це простір довгий на 2.700 клм., а в найширшім місці доходить до 1000 кілометрів. Загально займає він близько 1 мільон квадратних кілометрів поверхні.

Українців є біля 50 мільонів і тому ми, по москалях і німцях, належимо до найбільших народів в Європі, а простором українська земля належить до найбільших країв у світі.

Ви знаєте вже, що кожний нарід мав або

має свою державу, в якій живе. Ми тепер не маємо своєї держави, але колись мали ми велику українську державу. І власне ця мапа показує нам: як виглядала українська держава, або Україна, давно-давно, ще тоді, як у нас панували перші князі.

Вам певно буде цікаво знати, як то було давно і як та українська держава повсталала. Отже дивіться на мапу і читайте далі.

Дивіться, куди пливе найбільша українська ріка Дніпро. А над Дніпром, на правім його березі, лежить місто Київ. Звідси взяла свій початок українська держава.

Місто Київ це найстарше і найкраще українське місто. Воно завжди було головним містом або столицею України. Коли саме воно засноване і побудоване, того напевно не знаємо, але в кожному разі побудоване воно українцями ще перед тими князями, що їх уже знаємо з нашої історії, і ще перед тим, заки українці прийняли християнську віру. А не знаємо коли саме це було, бо перед прийняттям християнської віри в нас мало хто вмів читати й писати і тому ніхто й не записав, коли основано місто Київ. Знаємо лише, що про місто Київ і українську державу згадують у своїх книжках давні греки, бо грецькі купці заїздили за товарами аж до Києва. А що греки були письменні, то все докладно записували: де були і що бачили.

Отже вони й записали у записках з восьмого століття по Христі, що тоді були в Києві, на Україні. Якже це було давно? Тепер маємо 1958 рік по Христі. Це в двацяті століття. Отже від восьмого до двацятого минуло

дванацять століть, себто близько тисяча двісті літ!

Аскольд і Дир їдуть Дніпром попри Київ.

Отже перед більше, ніж тисячу роками, стояло вже місто Київ, а коли було місто, то мусіла бути й держава, бо місто без держави, а держава без міста не може бути.

З того часу маємо лише гарні перекази проте, як повстало місто Київ і про перших князів України*). Ті всі перекази будете колись читати у великій історії нашого вченого історика, Михайла Грушевського та інших вчених. Тут подаємо один такий переказ.

Разу одного, ще, як на тім місці, де тепер Київ, були ліси й поля, прийшли туди три рідні брати, що називалися: Кий, Щек і Хорив. З ними була теж їхня сестричка Либедь. Стали вони над Дніпром і найстарший Кий сказав:

— Ось тут зложимо оселю для себе і для тих купців, що сюди будуть приїжджати!

Вони вирубили ліс і побудували перці хати. А те забудоване місце обвели ровом і обгородили гострокіллям і назвали цю оселю: город Київ, значить — Києве місто.

Далі переказ каже, що ця оселя щораз більшала й багатіла і з часом побудовано там гарні дома та палати.

В якийсь час пізніше переїжджали з півночі на південь, човнами по Дніпрі, два хоробрі лицарі: Аскольд і Дир. Вони побачили гарне місто над рікою і воно їм дуже сподобалося. Тому ввійшли до нього і сказали князям:

— Ми будемо у вас князям. Будемо вас

*) Прочитайте собі книжечку Антона Лотоцького п. з. „На світанку“ — іст. опов. вид. „Світа Дитини“.

ооронити перед нападами чужих племен, щоб ви спокійно могли управляти рілю, торгувати і їздити по Дніпрі, на полудне до Царгороду і на північ до Новгороду. За це ви будете платити нам малу даніну, щоб було за що удержувати військо для вашої і нашої оборони та урядників для вдержування ладу в городі і в державі.

Жителі Києва радо згодилися на те і ці два князі запанували, як перші українські князі. Свою державу вони поширили на всі ті села і містечка або городи, що вже тоді повстали довкола Києва. Вони зібрали стільки війська, що ним не тільки могли боронити свої держави перед нападами чужих племен і чужих князів, але й самі йшли з військом на сусідні краї, а навіть аж до грецької столиці — Царгороду.

Так отже росла і розвивалася українська держава зі своєю столицею Києвом, що започаткував цю державу.

Що в тому переказі про заложення Києва і про перших князів є щось трохи і правди, свідчать передусім згадки в грецьких книжках, а далі й ті пам'ятки, які ще до нині по тих давних часах осталися. Отже наприклад: біля Києва є гора Щековця, горб Хорив і річка Либедь; тай до нині стоїть у Києві над Дніпром могила, яку всі здавен-давня називають Аскольдовою могилою.

В тих часах, — тому яких півтора тисячі літ і пізніше, аж до охрещення українського народу (в 988 році) — найі предки були поганями. Почитували вони багато богів: Дажбог давав людям — на думку наших прапра-

дідів — щастя й багатство. — Перун управляв громами й блискавками та карав лихих лю-

Принос жертви Дажбогові.

дей. — Сварожич давав людям вогонь. — Волос опікувався худобою (і давав їй гарну

шерсть та вовну — волос). — Стрибог кермував вітрами. — Лада — була богинею краси й порядку. Крім цих богів — вірили ще в домовиків, лісовиків, водяників і русалок (мавок). Тим богам ставили фігури й приносили жертви та молилися до них.

Отже запам'ятайте собі, що ви є українці, потомки тих українців, що ще перед дванадцятьма століттями заклали свою українську державу. А столицею тої держави було завжди місто Київ, „мати українських міст“ і колиска цілої України.

2. Про київського князя Олега.

Як він княжив, воював і вмер.

Трохи більше певного знаємо про князя Олега, що по смерті Аскольда і Дира став у Києві князувати. Літописець — себто такий чоловік, що списував пізніше історію, — назвав князя Олега „віщим князем“, — себто таким незвичайним, що у всьому мав щастя і чого захотів, так і сталося. Відно з тої назви, що Олег був дуже могутній князь і хоробрий та відважний полководець. Він робив дуже багато воєнних походів у всякі близькі й далекі краї і завжди з багатою добичею вертався на Україну, в город Київ, на відпочинок.

Його боялися й шанували за відвагу свої й чужі і вже навіть найстарший тоді цісар Греції переговорював з ним, як рівний з рівним. Вислідом таких переговорів був торговельний договір, який заключив князь Олег з Греками в році 911, це є: тисячі двадцять

Князь Олег.

три роки тому. Цей договір записаний в грецькій і в українській історії і тому знаємо, що це є певна подія. Під договором підписався

тоді князь Олег так: „Олег, великий князь український“.

В цім договорі грецький цісар дозволив, щоб київські купці привозили до тодішньої грецької столиці, Царгороду, свої товари: шкіри, мід, віск та продавали їх там — а з Греції вивозили наші купці: полудневі овочі, срібні й золоті предмети, всякого рода зброю, вина, дорогі матерії то що.

Літописець пише, що Олег вибрав собі цей договір з греками своєю перемогою під Царгородом. Він вирушив на двох тисячах човнів — а в кожному човні було по 100 вояків — через Чорне море і приплив аж під Царгород. Коли обступив це місто кругом, грецький цісар налякався, що не переможе Олега. Тому вийшов за місто і попросив Олега пощади й мира. Олег пристав на мир, але взяв з міста великі гроші — як окуп. На знак того, що побив греків, прибив князь Олег на воротах Царгороду свій щит.

В кілька літ по тім поході на Царгород Олег вирушив війною на східні сусідні держави, аж над Каспійське море і в теперішню Персію. Він взагалі аж до своєї смерти воював з ворогами України і цілий світ знав уже тоді про хоробре українське військо,

Як і коли саме князь Олег помер, того певно ніде не записано. Знаємо тільки, що його поховано десь у Києві, в кілька літ по тім договорі з Грецією. А пізніше князь Володимир казав його кості викопати з могили й охрестити та поховати під мурами найкращої київської церкви, званої „Десятинною“, про яку далі ще будете читати.

Про смерть князя Олега записав літописець ось такий дуже гарний переказ:

Вибрався раз Олег у похід; а що вже був постарівся, то призадумався над тим, чи вернеться він ще у свій рідний Київ з того походу. А були тоді на Україні такі ворожбитівці, що нібито те, що буде, вміли відгадати. То Олег прикликав одного такого старого ворожбита таї каже:

— Поворожи мені, старче, коли я вмиру і якою смертю!

А той ворожбит сказав:

— Великий ти, князю, вояка! Завжди ти під стрілами ворожими. Та не від стріли ти згинеш, бо вони тебе не беруться. Ти згинеш від свого любого коня.

Засміявся князь таї каже:

— Від коня загину? Деж це може бути! Та послухаю тебе, старче, й відпущу свого коня любого, що вірним товаришем мені був у всіх воєнних пригодах!

І велів князь Олег розсідати свого коня й пустити на волю та добре годувати. А сам сів на другого й поїхав на війну.

Чи по році, чи по двох, вернувся князь з походу. Вітждає у свій двір у Києві таї питає:

— А де мій кінь любий, білогривий?

— Ого, князю! — відповідають слуги — твій кінь уже давно згинув, а тільки його кості біліють за городом на могилі!

Жаль стало Олегові любого коня. Він казав запровадити себе на ту могилу. А коли станув над білим черепом свого любимця,

Князь Олег на могилі свого коня.

сльозами зайшли його очі, і він з жалем промовив:

— Не сповнилася твоя ворожба, старче! Бачиш, що мій кінь загинув, а я ще живу — то якже я від нього загинути можу?

Та заледве договорив князь ці слова, як нагло щось їдке і гаряче впекло його в ногу; в очах йому потемніло і він упав на землю.

Дружинники кинулися його ратувати, аж бачать, а то гадюка вкусила князя в ногу. Вона то звила собі гніздо в черепі мертвого коня і коли князь станув необережно ногою на череп, гадюка виповзла й смертельно його вкусила.

Так отже сповнилося віщування старця, бо Олег умер від свого коня, хоча й неживого.

Цей гарний переказ про смерть князя Олега оспівали вже деякі наші поети.

Український літописець думає, що Олега назначив київським князем новгородський князь Рурик, поки підросте його малий син Ігор. Отже історик здогадується, що князь Олег був опікуном Ігоря, бо цей власне Ігор по смерті Олега став у Києві князем.

Князь Рурик, що володів у Новгороді Великім, був неукраїнського походження. Походив з роду Варягів або Норманів, які в тих часах їздили по всіх усядах, підбиваючи різні країни. Він прибув зі своєю дружиною до Новгороду з далекої Півночі, з півострова скандинавського, звідти — де тепер є Норвегія. Новгородяне, що займалися торгівлею і не вміли воювати, запросили Рурика з його лицарською дружиною для своєї оборони перед

Новгородський князь Рурик.

різними чужими племенами. В той спосіб став Рурик князем у Новгороді і дав початок пануючій відтак на Україні княжій династії, що звалася Руриковичами.

Подібно як Рурика новгородяне — так і Аскольда й Дира кияне запросили для своєї оборони. І ті два князі, подібно як Рурик, були Варягами, а що не оставили по собі ніяких потомків — тому по них заволодів Києвом Руриків свояк — Олег.

Що в Києві панував князь Ігор, це знаємо напевно, бо з того часу залишилася також писана пам'ятка. Це також торговельний договір (умова) з Греками, списаний у Царгороді в році 944*) отже 990 літ тому. Під договором підписаний князь Ігор, а крім нього ще з двадцять імен, які називають себе „світлішими й великими князями“. Видно, що тоді на Україні було багато князів і кожний з них мав свій малий округ, але всі ті князі мусіли слухати великого князя київського. А цей князь Ігор певно був дуже завзятий і здібний, коли вмів держати стільки інших князів під своєю владою.

Ігор був князь хоробрий і відважний. Як Олег, так і він вирушав часто в походи на далекий Царгород, або над Каспійське море й до Персії. Зі всіх тих походів вертався побідником. Тільки з Царгородом не вдалося йому так, як Олегові. Греки кидали на українське військо якийсь огонь, що палив і ранив вояків. Це мабуть були такі вибухові на-

*) Договір князя Олега є з року 911, отже на 33 роки передтим.

бої, що їх Греки викидали при допомозі стрільного пороху. Українці ще тої штуки не знали. Але так як Олег не вмер у бою з воро-

Князь Ігор.

гамн; так і Ігор не згинув у битві. Його вбили такі свої земляки, українське плем'я, що називалося деревлянами. А було це так:

Деревляни жили на північний захід від Києва (довкола Києва жило плем'я полян) і платили Ігореві данину, бо деревлянський князь був підлеглий київському. Раз вибрався князь Ігор, зі своїм воєводою Свенельдом, збирати від деревлян податки. Строгість воєводи так розюшила деревлян, що вони зібрали своє військо, напали на військо Ігоря і розбили його. Самого Ігоря зловили, привязали за ноги до двох нагнутих дерев, а коли ті дерева пустилися, то тіло Ігоря роздерлося на дві половини.

Коли ця страшна вістка дійшла до Ігорової жінки, княгині Ольги, вона постановила помститися. Це влекли її такі самі деревляни. Вони, замучивши Ігоря, вислали до Ольги своїх послів, щоб засватали її за деревлянського князя Мала. Коли послі прийшли човнами по Дніпрі до Києва, казала Ольга своїм слугам узяти послів разом з їхніми човнами і так нести до палати. Послі думали, що це так з пошани для них несуть їх у човнах, та помилилися. Бо тимчасом, як їх несли, княгиня казала викопати в своїм саді глибоку яму. І коли послів наднесли, казала, кинути їх з човнами в ту яму і живцем закопати.

Погубивши так деревлянських послів, Ольга рушила з військом на деревлян і несподівано станула під їх столицю — Іскоростенем. Народній переказ оповідає, що Ольга взяла місто таким підступом: Вона зажадала від деревлян від кожної хати данини, по парі голубів і сказала, що з таким окупом піде собі назад. Деревляни були вдоволені, що так легко окуляються від помсти й прислали княгині по два голуби від кожного дому. Тоді Ольга

Княгиня Ольга.

казала привязати до ноги кожному голубові шматочки з чиром, і пустити вільно. Голуби полетіли до своїх хат, а в часі лету шматочки запалилися і вміть усі хати почали горіти. Тоді Ольга здобула Іскоростень і прилучила землю деревлян до київського князівства.

Княгиня Ольга володіла дуже розумно і скріпила українську державу. Вона сама, перша з українських князів, прийняла християнську віру, бо тоді українці вірили ще у своїх слов'янських богів. Її християнське імя було Олена.

Про розум і хитрість княгині Ольги свідчить ще така подія, записана в літописі:

Коли Ольга, уже вдовою, приїхала до Царгороду, щоб там охреститися, то грецький цар так сподобав собі її, що став просити її руки, себто, щоб Ольга стала йому жінкою. Але Ользі не сподобався цар, а зрештеш вона не хотіла лишитися в Греції, бажала вернутися на Україну й тому взялася на хитрощі. Вона сказала цареві: „Добре, вийду за тебе, але найперше мушу охреститися, бо ти християнин, а я ще поганка“. Тоді Ольгу охрестили, а одним з кумів був цар. Коли по хрещенню цар пригадав Ользі її обіцянку, вона відповіла:

„Я дуже радо булаб твоєю жінкою, але ти є мій христийн батько, то не вільно тобі брати собі за жінку свою християнську дочку!“ Цар був безрадний і вкінці відпустив Ольгу з великими почестями. Ольга вернулася до Києва і ще довгі літа володіла Україною.*)

*) Прочитайте собі книжечку Любомира Селянського п. з. „У зарані слави“. Ціна 30 сот.

3. Князь Святослав Хоробрий.

Як він відважно на ворога йшов.

Княгиня Ольга мала одинокого сина, Святослава. Він був дуже відважний та хоробрий. Його хоробрість була знана всім сусідам України. Він ціле своє життя і князювання провів не в Києві у палатах, але в походах, у полі, зі своїми вояками, які його дуже любили, бо він жив так просто, як і вони, хоча він був князь.

У похід не возив він зі собою ні казанів, ні наметів. Слав на землі, поклавши під голову сідию. Їв просту страву: нарізував конину, або воловину, або мясо іншого звіра, тоненькими платками, шк на жарі і так їв.

А на ворогів своїх не нападав хитро, знечеваю, щоб їх заскочити. Ні! Він поперед себе посплав до того, на кого йшов походом, свого посла, щоб переказав ворогам його воєнний привіт:

„Іду на вас!“

І аж тоді йшов на ворога, який тимчасом приготувався до битви. Таким гарним звичаєм Святослав здобув собі пошану навіть у ворогів. Вони й боялися його дуже, бо думали собі: „Колн він нас попереджує про свій похід, то видно певний своїй перемоги; видно, що мусять мати велике військо“.

Такий то князь-лицар став володарем України по смерті своєї матери, княгині Ольги. Він довго й не сидів у Києві, передав усю владу в державі своїм трьом синам: Ярополкові, Олегові й Володимирові. А миг він собі на це позво-

Князь Святослав Хоробрий.

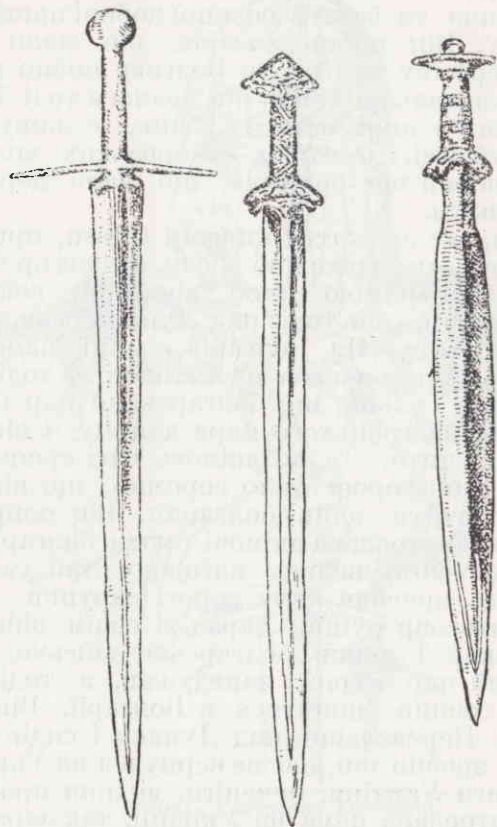
лити, бо князь Ігор і княгиня Ольга впорядкували державу так, що в нутрі був лад і спокій.

Багато походів зробив князь Святослав за своє життя. Багато воєн закінчив побідно й щасливо та багато воєнної добичі привіз на Україну. Він побив хозарів, що мали тоді свою державу над рікою Волгою; побив народи підкавказької землі, що звалася тоді Тьматорокань, а нині зветься Кубань, де живуть тепер кубанці, потомки запорозьких козаків. Потім побив ще болгарів, що мали державу над Дунаєм.

Раз, ще за життя княгині Ольги, прислав до Святослава грецький цар, Нікифор Фока, посла з просьбою, щоб він ішов воювати з болгарами, що тоді над Дунаєм заснували свою державу. Ця Болгарія є нині маленька та слабенька держава на Балкані, а тоді була вона така сильна, що болгарський цар Петро наложив на грецького царя данину і він мусів її платити. Та по якомось часі грецькому цареві Нікифорові стало соромно, що він мусить платити дань болгарам. Він попросив у князя Святослава помочі проти болгар, а за це обіцяв йому велику нагороду таї уже задалегідь прислав йому дорогі дарунки.

Святослав рушив зараз зі своїм військом на Балкан і побив болгарське військо. Болгарський цар з грижі занедужав, а тоді Святослав рішив лишитися в Болгарії. Він осів у місті Переяславці над Дунаєм і сидів там. Та зле зробив він, що не вернувся на Україну, бо вороги України, печеніги, як лиш прочули, що Святослава нема на Україні, так зараз рушили походом на Київ. Вони облягли Київ кру-

гом, але княгиня вислала посланиців до Святослава, і він прибув з військом з Болгарії і прогнав печенігів. Однак і тепер Святослав

Ручна зброя з княжої доби: перші два мечі — варяжські, а третій — галійський.

не залишився в Києві, хоча перед смертю дуже просила його старенька мати, княгиня Ольга, щоб залишився біля неї. Але дарма. Военні пригоди тягнули його в походи.

Коли померла княгиня Ольга, Святослав дуже величаво поховав свою неньку. Опісля передав усю владу у Києві своєму синуві Ярополкові, у деревлян Олегові, а в Новгороді Володимирові, а сам рушив таки назад до Болгарії.

Тимчасом грецький цар погодився з болгарамн і проти Святослава вишло велике болгарське військо. Та Святослав розбив це військо, а тоді рушив і на Царгород, Грецький цар, Іван Цімісхій, наслідник Никифора, мусів дати Святославові великі гроші і дарунки, щобн не нищив Царгорода. І побідний Святослав вернувся назад у Болгарію й осів там, тримаючи болгарського царя в неволі.

Про цей похід Святослава на Царгород оновідають літописці таке:

Коли князь окружив Царгород військом, греки радили, що робити. І хтось порадив випробувати Святослава. Урадили передати йому дорогі дарунки й золотий меч. Посли принесли ці дари: дорогі шовки, вина, золото, срібло і меч і дивилися, що князь буде найбільше цінити. Святослав узяв усі дарунки і роздав своїм прибічникам, а меч приперезав собі до боку. Посли переказали це цареві, а він сказав:

„Це хоробрий вожд, коли він усе роздав, а меч собі задержав; годі з ним воювати!“ І ринув окупилися.

Та небаром потім грецький цар знову зі-

брав велике військо і захотів прогнати Святослава з Болгарії. Він оточив Святослава під містом Доростолом. Та Святослав не хотів піддатися і заохочував своїх жовнів до бою такими словами:

Глиняна посуда з княжих часів.

„Нема вже нам де подігнись! Хоч неволею мусимо стати до бою, а не посоромимо-ж землі рідної та поляжемо тут кістками, бо мертві сорому не мають. А втечемо, то буде нам сором на віки!“

Довго витримували українські війська облогу ворожої переваги, аж нарешті помпрився Святослав з царем чесно й опустив Болгарію. Очевидець описує стрічу Святослава з грецьким царем над берегом Дунаю і пише: „Укра-

їнський князь був одягнений просто, як його вояки, тільки у правому вусі мав дорогу сережку тай сорочка на ньому біліла, як у вояків“...

Коли Святослав вертався з Болгарії до Києва, трапилося нещастя. Греки переказали печенігам, що Святослав іде з великим добром, набраним у Болгарії. Тоді печеніги напали зрадливо Святослава біля Дніпрових порогів і вирізали всю його малу дружину. Самого Святослава печеніги вбили, а з його черепа зробив собі печенізький вождь чашу, окував її золотом і шив з неї вино. На тій чаші з Святославового черепа була така напись: „Чужого шукаючи — своє загубив!“

Про цього славного князя-лицаря і завоювника співає наш поет, що:

„Був це смілий князь-вояка,
Все в таборі проживав,
І ціле життя відважно
З ворогами воював.

Як на кого йшов війною
То казав: „Іду на вас!“
Ненадійно на ворога
Не напав він ані раз.

Звоював він печенігів,
І над Волгою хозар —
І Болгарію побити
Кличе його грецький цар.

Але зле вчинив ти, князю,
Що у городі чужім
Ти осів собі й занедбав
Рідний Київ — батьків дім.

Ти сидиш в Переяславці,
А тимчасом печеніг
Рідний Київ облягає —
Все валить собі до ніг.

Хоч побив ти печенігів,
Знов вертаєшся в чуже;
Грек згодився з болгариним —
Ждуть зі зрадою тебе.

Хоч помстив ти зраду грека
Й ворогів чимало вбив —
Мусів ти від переваги
Відступати з тих країв.

А стрінувши печенігів,
В лютім бою ти упав,
Ворог з черепа твого
Мед-вино собі спивав...“*)

Так скінчив хоробрий князь Святослав своє
войовниче життя. Загинув молодо; мав трицять
літ. Пімстилося на ньому те, що воював не
тільки, щоб боронити своєї землі, але щоб та-
кож здобувати чужі землі.

Але лишив він по собі славного наслід-
ника, — свого сина Володимира.

4. Володимир Великий — „Ясне Сонечко України“.

Як він Христову віру утвердив і Україну
зміцнив.

Князь Святослав залишив трьох си-
нів: Ярополка, Олега і Володимира. Князем

*) Юра Шкрумеляк.

у Києві і на цілу Україну захотів стати Яро-
полк. Він побив молодшого брата Олега, що
княжив в Овручі, а тоді Володимир, що сидів
у Новгороді, втік на північ за море до варягів
і просив у них помочі. Варяги дали йому по-
міч і він побив Ярополка та в році 980 став
київським князем.

Для України він прислужився так дуже,
що за його часів та ще потім, за його сина,
Ярослава Мудрого, Україна була найспільні-
шою державою за всі часи свого існування*).

Як-же він зміцнив українську державу?

Передусім зібрав усі українські землі під
свою руку, так, що ціла Україна мала тільки
його слухати. Він також повідобрав україн-
ські землі від ворожих сусідів, які ті землі пе-
редше звоювали. Приміром, на заході прилучив
Червенські та й інші городи; від литовців узяв
Побужжє (землі над Бугом), а також прилучив
до своєї держави українську землю за Карпа-
тами.

Злучивши так усі українські землі в одну
цілість, князь Володимир забезпечив їх від
ворогів. Одних ворогів побив, а з другими по-
мирився, так, щоби Україна мала спокій. Він
жив у згоді з сусідніми народами і державами,
як от з поляками, греками, болгарам, чехами
й мадярами. Ключіт мав тільки з печенігами,
які раз-у-раз нападали на українські землі від
сходу і нищили села й міста. З ними зводив
Володимир численні бої. Про ті бої є різні
оповідання, а одно описує таку битву.

*) Прочитайте собі книжечку Любомира Селянського
п. з. „Ясне Сонечко України“. — Ціна 30 сот.

Раз печеніги підійшли під самий Клів і проти них вийшов Володимир з військом. А тоді вожд печенігів сказав до нього так:

Князь Володимир Великий.

— Не проливаймо крові наших воїв, але виберім зі своїх військ по одному силачеві: я одного, а ти одного і нехай вони обидва б'ються! Як твій мойого поборе, то ми заберемося

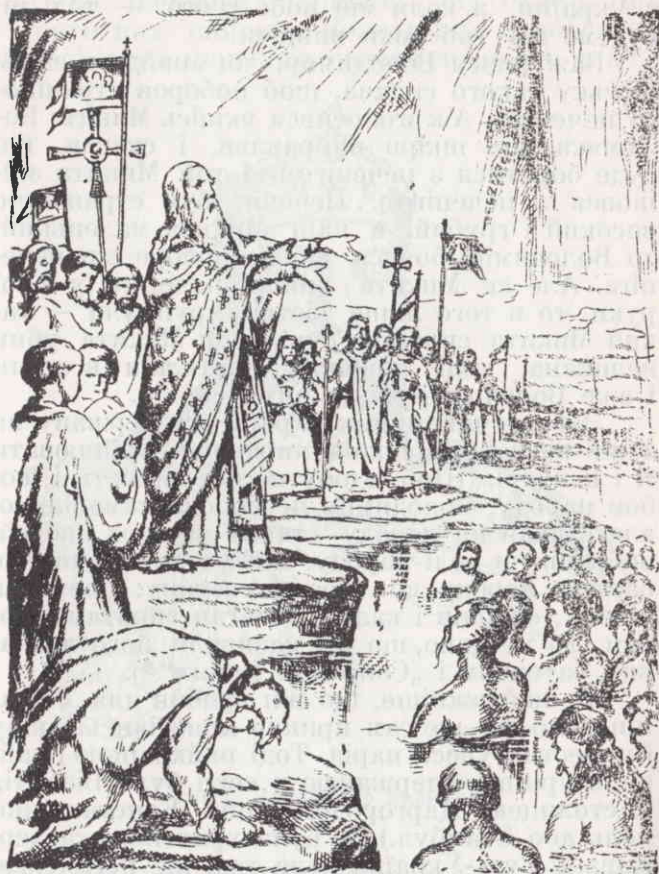
з України, а коли мій побе твого, — тоді ми будемо вас три роки нищити.

Зажурився Володимир, чи знайде в своїм війську такого силача, щоб поборов страшно-го печеніга. Аж зголосився якийсь Микита Кожемяка, що нікіри виправляв, і сказав, що буде боротися з печенігом. І той Микита зійшовся з печенігом. Печеніг був страшенно високий і грубий, а наш Микита маленький, то Володимир боявся що не поборе він печеніга. Але як Микита зловив печеніга у свої руки, то в того лише кістки хругнули — такий Микита сильний був! Коли Микита убив великана, тоді печеніги повтікали в степи і вже Володимир мав з ними спокій.

Забезпечивши так українську державу на зовні від ворогів, Володимир почав скріплювати її і в нутрі. Щоб здобути собі вірність і любов народу, Володимир не володів самовільно, але взивав на пораду старих мудрих людей, вибраних з волі народу. Він часто спронував багато народу до себе в гостину; спомагав бідних, старців і калік, помагав сиротам і вдовам. То не диво, що всі називали його ласкавим батечком і „Сонечком Яеним“*).

Та найважливіше, що він зробив для України було те: що сам прийняв християнську віру й охрестив увесь нарід. Тоді найкращою і найкультурнішою державою в світі була Візантія зі столицею Царгородом (нині Константинополь або Стамбул.) Це була християнська держава, а Русь-Україна була тоді ще поганська.

*) Прочитайте собі іст. оповідання Антона Лотоцького п. з. „Лицар Добриня“ Ціна 30 сот.

Хрещення князя у Дніпрі.

Тож — щоб перейняти від своїх сусідів греків з Візантії ту культуру й освіту, що була конечною потрібна для розвитку народу — князь Володимир прийняв з візантійської держави християнську віру. З Візантією лучив Володимир вже передтим тісний союз, бо він був одружений з сестрою візантійського цесаря, Анною, що очевидно була християнкою.

В році 988 літом він запросив на Україну грецького митрополита і священників і вони почали хрестити нарід, найперше в Києві, а потім у цілій державі. Людей хрещено в ріці (в Києві у Дніпрі) так, що матері держали дітей на руках. Кого охрестили, тому давали хрестик на шию. Всіх поганських ідолів (божків) казав Володимир потопити в Дніпрі. Від того часу, як Україна стала християнською, почала ширитися в нас наука й освіта. Від того часу почали учені монахи писати українську історію і тому ми про Володимира знаємо вже багато більше, як про давніших князів: Олега, Ігоря і Святослава, бо за них ще й письменних людей майже не було на Україні, отже хто міг записувати те, що діялося на Україні?

За часів Володимира і Ярослава Мудрого жив у Києві учений монах Нестор, який списав у великій книзі все те, що діялося на Україні від найдавніших часів аж до часів князя Ярослава. Ця книга зовється: „**Несторів літопис**“. По Несторі було ще кілька літописів із пізніших часів.

Впорядкувавши так цілу державу, Володимир понастановлював по ріжних городах (містах) своїх синів, а сам сидів у Києві і правив

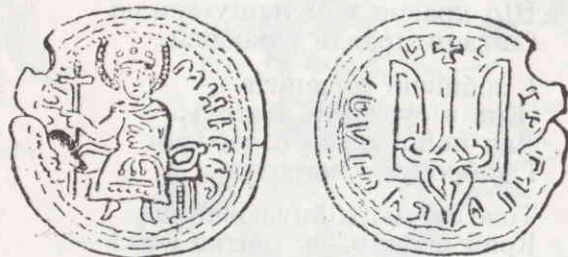
цілою державою. Він заложив усякі нові міста, як прим.: Володимир на Волині. Побудував

Літописець Нестор.

також багато церков, так у Києві, як і по інших містах. Найкраща церква була „Десятинна“ в Києві, звана так тому, що князь давав на неї десяту частину зі своїх прибутків.

Володимир казав бити перші срібні українські гроші. На одній стороні монети був образ Володимира на престолі, а на другій державний герб — тризуб. Володимира про-

Перші українські срібні гроші з часів Володимира.

звано Великим тому, що зробив українську державу великою і міцною. Він умер в р. 1015, отже князував 35 літ. Його поховали в Десятинній церкві. Українська Церква почитає його за святого тому, що охрестив Україну.

І наш поет оспівує князя Володимира так:

„Звав тебе народ да скавим,
Називав теж „Сонцем Ясним“,
Бо зробив ти край великим,
А свій люд — багатим, щасним.

Ти зібрав всі руські землі
Від Кавказу по Карпати —
І від моря аж по Волгу
Став „Великий“ панувати.

Ти віддав в громаді владу
Всім найстаршим громадянам,

Сам став зверхнім судією
Й опікуном всім підданім.

Християнську вніс ти віру
У народ — мов цвіт обнови,
Що красив нам нашу землю
Світлом правди і любови.

І побивши печенігів —
Жив з сусідами у згоді;
Лад поширював в державі
І добробут у народі.

Тож за твого князювання
Край зацвів, як цвітка рожі —
І за те ти в нас „Великий“,
А „Святий“ у церкві Божій!..“*)

5. Князь Ярослав Мудрий.

Як він мудро державою управляв.

По смерті Володимира почалася війна між його синами за княжий престіл у Києві. Володимир залишив синів: Бориса, Гліба, Святополка, Святослава, Ярослава і Мстислава. Найбільше любив Володимир сина Бориса і хотів, щоб він обняв по німкняжу владу в Києві. Та смерть захопила Володимира, як Бориса не було в Києві. Він був далеко в степу в битві з печенігами. З того скористав Святополк, який був при смерті батька і проголосив себе київським князем. Та щоб чулися безпечним, він вислав своїх вояків напроти Бориса і казав

*) Юра Шкрумеляк.

Князь Святополк „Окаянный“.

Боротьба князя Мстислава з Редедю*).

*) Про цю боротьбу прочитайте собі гарну поему Антона Лотоцького, яка є надрукована в книжечці п. з. „Було колись на Україні“. Ціна 70 сот. Бібліотека „Нашого Приятеля“

його вбити. Потім, так само підступом, убив Гліба і Святослава.

Почув про ті злочини Святополка — Ярослава, що князував у Новгороді. Він зібрав велике військо і пішов на Київ, покарати Святополка. Але Святополк візав собі на поміч польського короля, Болеслава, якому дав за це Червенські городи. Болеслав, прийшов з польським військом і разом зі Святополком так побив Ярослава. Але потім, як Болеслав вернувся до Польщі, Ярослав знову пішов на Святополка і над річкою Альтою розбив військо Святополка, так, що цей мусів утікати і десь потім згинув без вісти. За те, що Святополк бивав рідних братів, прозвав його на рід „Окаянним“.

Тепер Ярослав став уже князем у Києві і задумав зібрати решту земель. Та на східній Україні князував ще його останній брат Мстислав. Це був князь дуже хоробрий. Він заєдно пробував у битвах з печенігами, половцями, касогами й іншими ворогами України. Оповідають, що він раз боровся з князем касогів (черкесів) Редедю. Щоби не пролівати крові війська, оба князі, Редедя і Мстислав, виійшли на середину поля і стали боротися. Та хоч який сильний був Редедя, то так Мстислав кинув його до землі і вбив. Від тоді касоги платили Мстиславу даншу.

Не диво, що коли Мстислав зійшовся з Ярославом коло Чигирина, то Мстиславе військо розбило сили Ярослава і Ярослав пустився тікати. Але Мстислав шанував старшого від себе Ярослава. Тому наздівнав його і сказав: „Брате, ти старший! Вертайся до Києва і кня-

зюй собі здоров над усею правобічною Україною, а я буду князем лівобіч Дніпра!“ Ярослав згодився на це і від тоді, аж до смерти Мстислава, оба брати жили в згоді. Мстислав навіть пішов з Ярославом і поміг йому відібрати від поляків Червенські городи, що їх Святополк дав був за поміч польському королеві Болеславові Хороброму.

По смерті Мстислава став Ярослав одним князем усіх широких українських земель. Щоби забезпечити Україну від ворогів побудував на границях багато твердинь. Над рікою Сяном побудував він тоді город і сильно його укріпив, який від його імени назвав Ярославом.

Відтак остаточно розбив печенігів під самим Києвом і на тім місці побудував величаву церкву св. Софії, яка стоїть до нині. Забезпечивши державу від ворогів, він привернув лад і спокій в краю, а щоби всі суди однаково і справедливо судили, казав списати всі права в одну книгу і назвав її „Руська Правда“. З цієї книги видно, що давні наші предки дуже цінили людську честь, не любили злодіїв та убийників, шанували старших. Були рівнож доброго серця, бо не запровадили кари смерті; за всякий злочин можна було викупитися грішми, а найтяжчою карою було вигнання з краю (за крадіж коней і за підпал). Князь Ярослав будував церкви, а при них заводив школи і в той спосіб ширив освіту.

Своїми мудрими розпорядками і законами Ярослав скріпив українську державу так, що сусідні чужі держави старалися про його приязнь і посвоячилися з його родом. Ярослав

подружив своїх синів з чужоземними королівними, а своїх дочок з королями. Його син

Князь Ярослав Мудрий.

Всеволод оженився з грецькою царівною, дочка Єлисавета одружена була з норвезьким

королем Гаральдом, а княжна Ганна з французьким королем Генриком II. Сам Ярослав був жонатий з дочкою шведського короля.

Перед смертю поділив Ярослав цілу Україну на землі, або на так звані „уділи“, і до кожного уділу призначив одного сина. Але наказав їм слухати найстаршого князя в Києві, а ним призначив сина Ізяслава. Свойому внукові Ростиславові дав Галичину і від цього князя починається рід галицьких князів Ростиславичів. З надією, що по нім буде Україна сильна і славна, вмер Ярослав Мудрий в зимі 1054 року, в 75 році життя. Панував 35 літ. Його поховали в церкві св. Софії у мармуровій домовині, яку ще й нині можна там бачити. Він є побіч Володимира Великого одним з найславніших українських князів. За своє мудре князювання дістав Ярослав назву „Мудрого“.

Чи сповнилися його надії і чи сини князювали в згоді, — про те прочитаємо далі.

6. Князь Володимир Мономах.

Як він князував і яку науку дітям дав.

Ярослав Мудрий мав пять синів: Ізяслава, Святослава, Всеволода; Ігоря і Володимира. Між тих синів поділив він цілу Україну на пять уділів, а ще шостий уділ: Галичину, дав своєму внукові Ростиславові, що був сином Володимира.

На жаль — ті сини Ярослава Мудрого не жили по батьківській смерті в згоді так, як того бажав їх славний батько. Вони зараз почали між собою воювати, а з того користали

нові вороги України — половці, що прийшли з півдня з півд Каспійських степів.

Князь Володимир Мономах.

По смерті Ярослава князував у Києві його найстарший син, Ізяслав. Він часто воював з братами: Святославом і Всеволодом, проти яких Ізяслав взивав на поміч навіть

польського короля, Болеслава II „Смілого“, що був його швагром.

По смерті Ізяслава став кіївським князем його молодший брат Всеволод, що мав багато клопоту з половцями. Він теж остаточно віддав Галичину сином Ростислава — Василькові і Володареві.

По Всеволоді князував у Києві Святополк, син Ізяслава. За його часів половці так уже шарпали Україну, що треба було піти на них війною. За порадою Всеволодового сина, князя Володимира Мономаха, зібралися всі князі в році 1103., пішли на половців і сильно їх розгромили.

По смерті Святополка кияни запросили собі за князя цього власне Володимира, що був сином Всеволода, отже внуком Ярослава Мудрого. Його згідливість і хоробрість знали всі і надіялися, що він знову зміцнить Україну так, як його дід — Ярослав Мудрий, і пра-дід — Володимир Великий.

Надії киян і цілої України здійснилися. Володимир князував дуже розумно й справедливо та обороняв край перед половцями й другими ворогами. Він знову зібрав у своїх руках всі українські землі, крім Галичини, де тоді вже князували самостійно галицькі князі з роду Ростислава. З половцями звів Володимир більше, як вісімдесят битов і взяв у полон триста половецьких князів; знищив половців так, що вони від тоді служили вже українським князям. Любив правду і щодня сам судив людей на своєму дворі, а судив справедливо. Заступався за убогих і слабих перед багатими й сильними. Так само не по-

зволяв, щоб князі билися або сварилися між собою. Щоб злучити всі українські сили проти ворогів, Володимир скликав два рази всіх князів на зїзд. На тих зїздах князі присягали на Євангеліє і цілували хрест, що будуть жити в згоді між собою, а це дуже зміцнило українську державу. Слава про нього йшла по всіх краях. Кажуть, що грецький цїсар Константин Мономах приєлав йому дорогі дарунки, між якими був золотий вінець з хрестом зверху. Цей вінець називався „шанкою Мономаха“ і тому й князя Володимира назвали „Мономахом“. Він мав до цієї назви право ще й тому, що його мати була дочкою грецького цїсаря Мономаха, отже Володимир був його внуком.

Володимир Мономах князував у Києві 12 літ і вмер 1125 року. Його поховали у церкві св. Софії в Києві. Умираючи залишив своїм сином заповіт, себто поучення, як мають чесно і згідно жити, щоб рідний край зріс у силу. Він пише в тому заповіті так:

„Більш над усе майте страх Божий. Не лінуйтесь, не покладайтесь на бояр і на воевод — а самі доглядайте за всім. Шануйте старого чоловіка, як батька, а молодого, як брата. Будьте справедливими суддями, присяги не ламайте. Гостей і послів витайте, як не дарунками, то напїтками і наїдками, бо вони по чужих землях несуть добру і злу славу. Не забувайте того, що знаєте, а чого не знаєте, того навчайтесь“.

Постать Володимира Мономаха, поруч Олега, Володимира і Ярослава Мудрого, належить до

найсвітліших в історії українського народу.
Тому звеличує його наш поет у пісні так:

„По незгодах між братами
Ти заблещ, як зірка ясна:
Бо за тебе Україна
Процвітала горда, щасна.

Добрій, чесній ти й розумній,
Справедливо став судити —
Ти сильнішим не дозволив
Слабших кривдити й гнобити.

Міцно владою держав ти
Пребагату Україну —
І на ворога водив ти
Свою сміливу дружину

У вісімдесять походів
Взяв князів-половців триста:
Твоя слава по Україні
Голосна йшла і чиста.

Ти князів до згоди кликав,
Як дітей та рідна мати:
— Знайте всі, що тільки згода
Може трітко будувати!

Ти на смертному вже ложі
Дітям дав свої науки, —
Довго тим наш край держався,
Що створили твої руки!...“*)

*) Юра Шнурмеляк.

7. Останні київські князі.

Як і через що Київ підупав.

Князь Мономах лишив кількох синів, а з них найважливіші: Мстислав, Ярополк, Вячеслав і Юрій. По смерті батька головним князем у Києві став Мстислав. Він був князем мудрим і справедливим і старався управляти державою так мудро, як його батько. Але князував він дуже коротко, всього лиш 7 літ. А по його смерті настають лихі часи на Україні. Всі князі хочуть панувати в Києві, а з того користають вороги і шарпають Україну, а Київ через те підупадає.

Сини Мстислава хочуть зробити Київ власністю свого роду, Мстиславичів, але на них ідуть війною інші сини Мономаха, себто їх стрийки (дядьки). Один з них — Ярополк, таки став київським князем. Та хоч був це хоробрий вояк, але не зумів завести ладу й спокою. Він також князує тільки сім літ і вмирає, а його наслідником став його брат, третій син Мономаха, — Вячеслав. Але Вячеслава зараз таки проганяє з Києва Всеволод Чернигівський не з роду Мономаха, і сам забирає Київ для себе. Він здирав з князя великі податки, а котрі міста, чи села, не хотіли платити, на тих він сироваджував половців зі степу. За це князів дуже його зненавиділи, і як він по сьомох літах умер, то покликали собі на князя Мономахового внука, а Мстиславового сина — Ізяслава Мстиславича.

Цей Ізяслав був добрий князь, бо старався кріпко тримати в злуці всі українські

землі і не допускати до васи за Київ. Але йому не давав спокою четвертий син Моно-

Суздальський князь Юрій Довгорукий.

маха — Юрій, званий Суздальським, бо князував далеко на півночі, у місті Суздалі. Він називається також „Довгорукий“, бо справді мав чомусь то довгі руки. Цей Юрій уряд-

кував там на півночі свою окрему державу і дуже собі її сподобав. Населенням цієї держави були чуди і фіни, а до них він спровадив з північної України ще багато українців. З тої то мішанини людей почав вироджуватися новий нарід і нова держава. Це нарід московський і держава московська, названа так від міста Москви, яке заложив той сам Юрій — Мономахів син. Той новий нарід і дальші князі, потомки Юрія Довгорукого, хоча й походили з українського роду, стали потім найбільшими ворогами України.

Юрій сподобав собі північні землі, бо той мішаний нарід був йому слухняний і в краю був спокій, та ніякий інший український князь не лакомився на ці землі. Але Юрій захотів мати і Київ, бо кийвський князь мав тоді найбільшу пошану. Тому ціле своє життя воював він з Ізяславом за Київ і в тій боротьбі брали участь майже всі князі: бо одні стали по стороні Ізяслава, а другі по стороні Юрія. Юрієві вдалося здобути Київ, але він князував там заледво кілька місяців, бо князи самі пізнали, що він уже не дбає про Україну, тільки про свій Суздаль і Москву. Тому прогнали його, а Ізяслав князував у Києві дальше аж до своєї смерті.

По смерті Ізяслава став князем його брат — Ростислав. Юрій Довгорукий знов здобув Київ, але скоро потім умер, а в Києві знову князував Ростислав, внук Мономаха, брат Ізяслава. Це був останній кийвський князь, що ще мав пошану у своїх і в чужих і вдержував спокій у державі. Князував вісім літ, а по його смерті став князем син Ізяслава — Мстислав.

За цього Мстислава прийшов на Київ, і з тим на Україну, останній удар. Син Юрія Довгорукого — князь Андрій Боголюбський —

Суздальський князь Андрій Боголюбський.

зовсім уже відчужився від України і, сидючи в Суздалі та в Москві, зависно поглядав на Київ, що все ще був величавим містом. Нарешті в році 1169, дня 10 березня, він зі своїми москалями напав на Київ і знищив його зовсім. Повбивав усіх киян, а жінок забрав у неволю. Обрабував церкви і навіть забрав

образи зі собою. Від тоді Київ на довгі роки й віки підупав і втратив своє давнє значіння. Князі ще володіють своїми уділами на Україні, але великої сили вже не мають. На півночі росте в силу Москва, себто пізніша Росія, а на заході повсталала самостійна велика Галицько-Волинська Держава, що сягала від Сяну аж до Дунаю.

Тут запам'ятаймо собі те, що через суверенки князів з роду славного Мономаха Київ упав, а один син Мономаха — Юрій Довгорукий і його син Андрій дали початок московському народові, який справді ще й донині має ті „довгі руки“ і все посягає ними по Україну.

Про це, як за князя Мстислава напав на Київ Андрій Боголюбський, якого дідо, Володимир Мономах, був колись щирим українським князем, пише наш поет так :

„Застогнав весь степ широкий,
Заридала Україна —
Иде з півночі в город Київ
Злая, чорная година.

То Андрій, син України,
Що від неї відчужився,
В сирій півночі суздальський
Він на віки залобився.

Хоче бути сам великим
І в Суздалі панувати,
Суне з ордами з півночі
Рідний Київ руйнувати.

Ой, Мстиславе! Не веселе
Було твоє князювання!

Москалі руйнують Київ.

Слава в порох упадає,
Втіха зійшла в плач, ридання!

Вдерлись орди у святині
І збечестили ікоши,
Вже не піде князь молитись,
Вже не вдарять рано дзвони.

Бо завзявся лютий ворог,
Нашу славу скасувати,
Вже не блисне наша велич,
Плаче Київ — наша Мати!...“ *)

8. Похід князя Ігоря на Половців.

Як наші князі в обороні України погинули.

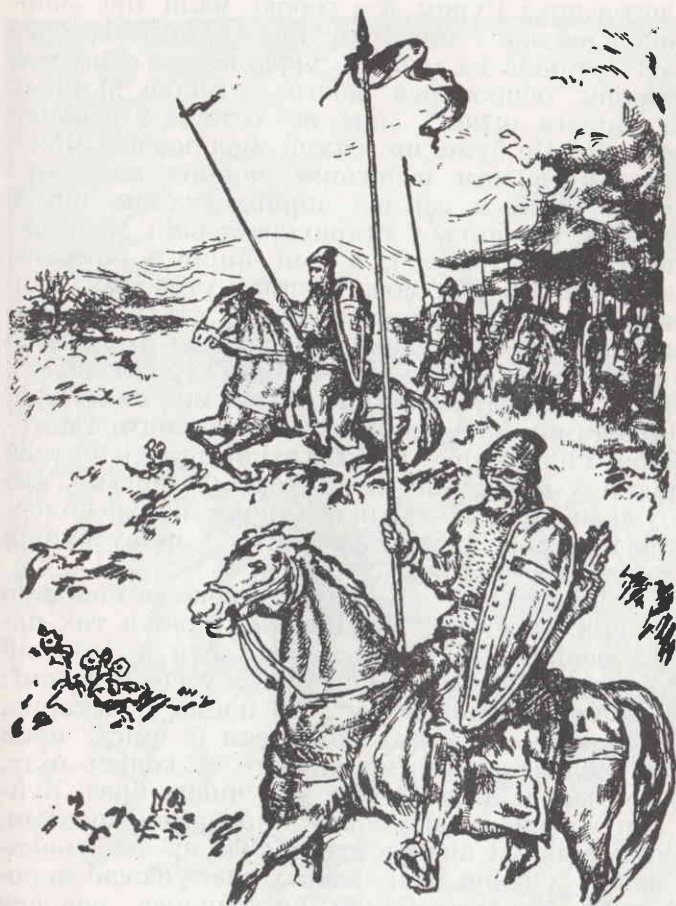
Українські князі, вже починаючи від Святослава „Завойовника“, заєдно воювали з печенігами. Печенігів нарешті розбив Ярослав Мудрий так, що вони вже не мали сили напасти на українські землі, а до того ще знищили їх нові степовики монгольського племені, — половці.

Половці прийшли з Азії, розбили печенігів і всадовилися між ріками Доном і Волгою. Вони в році 1068, за князя Ізяслава, вперше напали на Переяслав, бо туди було їм найближче. Розбивши над річкою Альтою війська трьох князів: Ізяслава, Святослава і Всеволода, вони рушили на Київщину і нищили все по дорозі. В тім помагали їм ще навіть деякі несовісні князі, що взивали їх на поміч проти

*) Юра Шкрумеляк.

своїх братів. Аж князь Володимир Мономах у році 1097 скликав зїзд князів і там усі приєгнули, — одностайно стати на половців. До походу прийшло в шість літ потім, себто 1103 року. Майже всі українські князі зібралися тоді над Дніпром, на острові Хортиці, де потім була Січ Запорізька. Прибуло й українське військо з Галичини, де тоді князували перні Ростиславичі. Галичани приїздили Дністром до Чорного Моря, а звідси перейшли до Дніпра і пошшли горі Дніпром до Хортиці. Тоді всі разом, під проводом Володимира Мономаха, руйнили в степи і дуже побили половців таї узали двацять їх князів у полон. Від тоді Україна мала спокій на' яких 50 літ. Але пізніше, як князі знову завели між собою спори та війни, половці роззухвалилися й почали знов нападати на Україну. Поодинокі князі, головню переяславські і чернігівські, билися з ними, але не могли їх розбити. Аж в році 1184 київський князь, Святослав, з князями: Руриком і Ярославом чернігівським, ввадили піти спільно на половців. Тоді вони знову намовили всіх князів, щоб одностайно стали до бою з ворогами, і князі послухали. Всі вислали свої війська і Ярослав Осмомисел, тодішній князь галицький, прислав своїх воїнів. У липні 1184 пішли в степи і за річкою Орел стрінулися з половецьким ханом Кончаком. Вони побили половців, а їх хана Кончака взяли в полон.

Думали, що вже буде спокій. Та як лише Кончак викунився з неволі, то знову зібрав своїх половців і рушив на Україну весною 1185 р. Коло Хорома зійшлися з ним князі

Половці на Україні.

Святослав і Рюрик, а з собою мали ще „чорних клобуків“, що походили з монгольського роду торків і служили українським князям. Кончак оборонявся довго і стріляв якимось „грецьким огнем“, але не встоявся і почав утікати. Це було на самий Великдень. Князі вислали за ним в погоню „чорних клобуків“ (вони звалися так від чорних шапок, що їх носили, а шапка у староукраїнській мові називалася „клобук“), а самі йшли з військом за ними. І бувби може Кончак утік аж за Дін, але за ним погналися, наперед старших князів, князь Новгороду Сіверського, — Ігор, і його брат, князь курський, — Буй-Тур Всеволод, оба сини Святослава, а з ними ще син Ігоря, Володимир з Путивля, та й братанич, Святослав Рильський. Вони хотіли приєднатися рідному красві, бо мали хоробре військо, але було його мало, так що, Кончак зібрав половців і по довгій битві розбив їх і знову рушив лютій на Україну.

Цей похід Ігоря Святославича на половців описує невідомий український поет з тих часів, певно якийсь лицар, що був у Ігоровій дружині. Пише про цей похід у своїй поемі: „Слово о полку Ігоря“. Ця поема така гарна, що хочемо коротко розказати її зміст, поки ви, молоді читачі, прочитаете її колись цілу.

Як тільки до Ігоря долучився брат Буй-Тур Всеволод зі своїми хоробрими воюками, тоді рушили вони в степи. Та на небі показалися зловіщі знаки, що їх поет уважає за ворожбу нещастя. Сонце притьмилось, звіялася буря, військо почало непокоїтися. Але Ігор став перед військом і закликав грімко:

Зловіщі знаки на небі перед Ігоровою дружиною.

— Браття! Лучше згнути в поході, аніж завертатися собі на сором! Ходім аж до Дону, щоб шоломом води з нього зачерпнути, або копіє (спис) зломити і вмерти!

І рушили далі. І досвіта стали над річкою Каялою, що впадає до Азівського моря (тепер ця річка зветься: Калміка), уставивши в ряди і загородили степ червоними щитами, наче муром.

Це було в п'ятницю рано. Кончак і Їза, половецькі хани, уставили й своє військо і почалася страшна битва. Першого дня наші князі побили половців, забрали в них багато майна і хоругов, що їх воїни кинули до ніг хороброму Ігореві-Святославичеві.

Настала ніч і здавалося, що половці вже повтікали. Але досвіта в суботу вони знову кинулися в битву і блиска розпучливо. Списи ломилися, мечі щербилися, дудніла земля над Каялою, бо з над Дону й Донця ішли з великим криком нові ватаги половців своїм на поміч. Блиска знову цілу суботу. Буй-Тур Всеволод рубав ворожі голови, як ліс, та що зрубас десять, а на це місце стає живих двацять. А йому на поміч іде останнє своє військо брат Ігор. І блиска так цілу суботу і знову битва була перішена. А в неділю рано зішлись знову, та вже не було сили у хоробрих лицарів. До полудня майже всі погнули, а князів узяли половецькі хаби в неволю. Взяли Ігоря і Всеволода, і Володимира і Святослава.

Поет каже, що від того посумніла вся українська земля, а київський князь Святослав мав тої ночі страшний сон, який віщував йому, що його сини, (себто підчинені йому князі)

Князь Ігор Святославич.

Ігор і Всеволод, у великій пригоді знайшлися. А як дійшла до Києва страшна вістка про битву над Каялою, то заплакала вся Україна і заридала Ігорева дружина, княгиня Ярославна у Путивлі. Поет взиває у своїй поемі всіх українських князів, щоб пішли пімститися за Ігоря, бо половці їй до них незабаром доберуться. І справді, зараз по тій нещасливій битві, половці знову кинулися на Україну і дуже її спустошили аж по сам Київ.

Та князь Ігор не був довго у половецькій неволі. Йому пощастило зазнайомитися з якимось половецьким Овлуром, і при його допомозі він скоро втік з неволі на Україну.

Невідомий поет описує його втечу і те, як половці пустилися рано за ним у погоню, але не здігнали. Ігор летів птахом, і щасливо дістався у Новгород. І тоді зраділа вся Україна. В два роки пізніше визволилися з неволі й інші князі і повернулися на Україну.

А половці вже й не нападали бо були дуже ослаблені тою битвою, а з Азії загрозили їм інші монголи — татари, що потім розбили їх зовсім і самі почали шарпати Україну.

Ця поема „Слово о полку Ігоря“, де описується битва над Каялою, така гарна, що можна її рівняти з найкращими творами світа. А написав її якийсь український лицар у 12-ім столітті, тому 750 літ. З того видно, що культура на Україні була тоді дуже висока.

І в пісні співає наш відомий поет про героїські Ігореві подвиги так:

„Славний Ігорю, наш княже,
Сину князя Святослава —

Княгиня Ярославна з мурів города Путивля
выглядає свого мужа Ігоря.

По вік-віки ме ходити
В нас про тебе добра слава!

Тай про твого, княже, брата —
Про Буй-Тура Всеволода.
Що йому разом з тобою
Трапилось важка пригода.

Ви оба на перевагу
Половецьку наступали,
І своїм завзяттям бистрим
Половчина здивували.

Тай здумілася в неділю
Бистра річенька Каяла:
Звідки то кровава січа
Над її водами встала...

Бо поплину нею в море
Досить кровці дорогої,
Що за край свій ви проплили
І хоробрі ваші вої.

Ви нам, лицарі завзяті,
Славний заповіт лишили:
Щоб ми того, що нам рідне,
До загину боронили!“*)

Закінчення.

Отак описали ми коротко головні події з часів, коли Українською Державою управляли київські князі, себто коли Київ був справді столицею всіх українських земель. Ці часи в нашій історії мають назву: „Київська доба“.

*) Юра Шкрумеляк.

Князь курський Буй-Тур Всеволод.

Вона триває від початків Української Держави, себто від якого 700 року, до зруйнування Києва в р. 1169, отже майже 500 літ. Та вже певно й з того короткого опису ви пізнали, що ця держава й її славна столиця булаб проістнувала багато довше, а може булаб і до нині, якби всі князі жили в згоді й спільно воювали з противниками України. А тая незгода більше пошкодила, ніж вороги. Про правдивість цього переконаєтеся ще й далі, читаючи дальшу історію рідного народу. І тому вже тепер зятяйте собі, що мусимо всі в згоді і єдності жити, бо велику правду містить в собі наша стара приповідка, що: **згода — буде, а незгода — руйнує!**

